

Aktiespararna och makten

Vid Volvos bolagsstämma den 25 maj kommer av allt att döma Aktiespararnas riksförbund efter en omfattande fullmaktsinsamling att vara den röstmässigt dominerande aktieägaren. Att småspararna tar makten i vårt största industriföretag just när frågan om löntagarfonder håller på att bli akut är en händelse som ser ut som en tanke. Ändå är det bara kulmen på en lång utveckling, som nu passeras.

Småspararen som satsade en del av sina sparpengar i aktier någon gång på 50-talet kan på goda grunder antas ha gjort detta i föreställningen att då rådande villkor i det stora hela skulle bli bestående under överblickbar framtid. Men aktiespararens förväntningar har kommit på skam i minst tre avseenden: de kontrakts- och lagbundna ersättningarna till företagets intressenter (lönekostnader, skatter, etc) har tagit i anspråk en växande andel av företagets samlade intäkter med sjunkande avkastning på ägarkapitalet som följd. Samtidigt har det skett väsentliga inskränkningar i ägarrepresentanternas tidigare rätt att anpassa företaget till kostnadssituationen (MBL, Åmånslagarna, reglering av utlandsinvesteringar, etc). Slutligen har det i detta trängda läge visat sig att ägarkapitalets förtroendemän i företagsstyrelserna ofta haft betydligt bredare "industripolitiska" intressen att tillgodose, så att småaktieägarens krav på avkastning i det enskilda företaget kommit i skymundan.

Dessa tre faktorer har bidragit till att ge aktieägandet ett väsentligt lägre ekonomiskt utbyte än det som förväntades och återspeglades i aktiekurserna vid köptillfället. Det är mot den bakgrunden föga förvånande att det med tiden vuxit fram en stark aktiespararorganisation här i landet. Det märkliga är väl närmast att det dröjt så länge innan luttrade aktiesparare gjorde den upptäckt som exempelvis arbetarrörelsen gjorde i industrialismens barndom: att enighet ger styrka.

Och nu står man där med makten, och frågan är vad man ska göra med den. Aktiespararna har hittills valt den traditionella linjen att skaffa sig styrelserepresentation i de företag där man uppnått tillräcklig röstmässig styrka. Men det finns enligt min mening starka skäl att tänka sig för både en och två gånger innan man definitivt bestämmer sig för att göra denna linje till sin.

För att det ska vara meningsfullt med speciella aktiesparar-representanter i styrelserna måste uppenbarligen dessa "profilera sig" gentemot övriga styrelseledamöter. Vilken profil ska de välja? Hur representerar man några tiotusentals småaktieägare med sinsemellan starkt varierande ålder, inkomst, förmögenhet, portföljsammansättning, sparmål, sparhorisont, skattesits, etc? Det naturliga blir väl att söka finna en minsta gemensam nämnare (exempelvis "slå vakt om utdelningen") och sedan driva denna linje med benhård konsekvens. En sådan linje kan självklart på sikt komma att missgynna alla företags intressenter, inklusive aktieägarna.

För det andra skulle aktiespararna ytterligare förstärka den tendens till partsrepresentation som redan nu riskerar att göra styrelserna funktionsodugliga som övergripande ledningsorgan. Man skapar därigenom prejudikat för andra partsintressen (kommuner, leverantörer?) som gärna skulle vika en styrelseplats för att få sina speciella önskemål tillgodosedda. De avgörande besluten kommer vid en fortsatt sådan utveckling kanske i framtiden att fattas i kompromiss mellan ett par representanter för "industriintressena", en för aktiespararna, två för löntagarna, en för kommunen, en för kunderna, en för försäkringsbolagen, en för AP-fonden, etc — var och en huvudsakligen som ombud för sin egen huvudman. Ingen intressent i företaget — allra minst aktieägarna — kan på sikt gynnas av en sådan intressesplittring på högsta beslutsnivå.

För det tredje blir Aktiespararna genom styrelserepresentation delaktiga i ansvaret för styrelsens och företagsledningens bedömningar och beslut. De minskar därigenom drastiskt sina egna möjligheter till såväl intern som mer öppen diskussion och kritik av styrelsens politik.

Detta sista är mer allvarligt än det i förstone kan förefalla. Ty alternativet för Aktiespararna i utövandet av sin nyvunna makt vore att reaktivera bolagsstämman och återställa dess roll som det forum där företagsstyrelsen *de facto* tvingas att inför kritiska blickar och frågor redovisa sitt fögderi. Aktiespararna skulle i kraft av sin röstmässiga styrka kunna ställa *hela* styrelsen mot väggen — inklusive representanterna för diverse partintressen. Man skulle kunna kräva utförliga motiveringar till såväl våldsamma nysatsningar som rena underlåtenhetssynder. Man skulle kunna begära ansvarsfulla resultatprognoser och en offentlig utdelningspolitik. Man skulle kunna ordna "hearings" inför in- och omval av enskilda ledamöter och därvid göra klart att man inte är beredd att rösta på kandidater som inte i *egen* kapacitet försvaret en plats i styrelsen. Därigenom skulle man kunna neutralisera istället för att förstärka tendensen till intressesplittring i företagsstyrelserna. Man skulle vid sådana hearings kunna förhöra sig om de enskilda ledamöternas bidrag till styrelsens arbete och utkräva förklaring på insidertransaktioner och tjänsteresor till Tahiti.

Det är helt klart att Aktiespararna här står inför ett antingen-eller. Den som väl placerat en representant innanför mahognydörrarna har en gång för alla bundit sina händer. Den som står utanför är fri att med blanka vapen bekämpa alla de avarter som existerar i schablon- och sinnevärlden — inklusive diskret kameraderi och tilltagande förgubbning. Sannolikt är det många grupper i samhället förutom medlemmarna i Aktiespararnas riksförbund som har mycket att vinna på den vitalisering och effektivisering av det privata näringslivet som skulle kunna bli resultatet av en sådan politik. Det torde därmed ligga ett samhällsekonomiskt intresse i att Aktiespararna gör denna linje till sin och med omedelbar verkan drar tillbaka alla anspråk på representation i företagsstyrelserna.

Jens Voss Jensen